

Kerezi Klára¹

Korrupció és integritás – koncepcionális alapvetés

Jelen áttekintés az Országos Kriminológiai Intézetben folyt kutatás háttér-tanulmánya. A dolgozat a korrupció témakörének általánosabb vonásait tekinti át, elméleti alapot és segítséget nyújtva a konkrét empirikus vizsgálat eredményeinek értelmezéséhez.

A korrupció fogalma: a korrupciós definíciók koherenciája és megfeleltetése

Ha a legegyszerűbben akarjuk a korrupció és az integritás kapcsolatát és mibenlétét megfogalmazni, azt mondhatjuk, hogy a korrupció a jelenség negatív oldalát hangsúlyozza, az integritás pedig a pozitív, a visszatartó tényezőkre figyel. Napjainkban széles körben elfogadott – mind az akadémiai szférában, mind a politikában –, hogy a közszolgálati korrupció súlyosan aláássa a kormányzati munka minőségét. A korrupció növeli a bürokráciát, csökkenti az adóbevételeket, rongálja a politikai legitimitást és – talán nem is utolsósorban – alapvetően erkölctelen. A korrupció, akárhogyan is definiáljuk, jelentős költségekkel jár: globálisan úgy 1000 milliárd dollár veszteséget jelent minden évben – bár a becslések általában nem pontosak –, mondják a kutatók (GARDINER–PARRY–ROBINSON 2017).

A korrupció a rákhoz hasonló betegség, amely szervezeteket, teljes társadalmakat, kultúrákat vagy gazdasági és politikai ideológiákat fogyaszt, olyan dolgokat, amelyek létfontosságúak az emberi faj túléléséhez szinte mindegyik normális társadalmi környezetben. A korrupció azonban egyben olyan globális probléma, amely aránytalanul sújtja azokat, akik gyengébb humán és gazdasági forrásokkal rendelkeznek. Sims kutatási hipotézise szerint az emberi fejlődés korlátozza a korrupciót, és a hatás nagysága a nemzeti kultúra feltételeitől függ (SIMS–GONG–RUPPEL 2012). A kutatók a szükséges adatokat 68 országból

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola, Doktori Iskola vezető, egyetemi tanár.

gyűjtötték össze, s ez a minta eléri a Föld lakosságának 80%-át. Az eredmények összességükben azt jelezték, hogy az emberi fejlődésnek valóban nagy hatása van a korrupcióra. Összhangban a lehetőségelméletekkel, az eredmények azt is igazolták, hogy az emberi fejlődés és a korrupció közötti kapcsolatot alapvetően a hatalmi távolság és az individualizmus befolyásolja.

A korrupció – mint történelmi jelenség – problémáját még nem tárták fel szisztematikusan. Két olyan társadalmi formáció létezik, amelyekben a korrupció definíció szerint sem fordul elő: (1) a fennálló monarchiákban, amelyekben a korrupciót abszolút egyszemélyes szabályként értelmezik és (2) a népszuverenitás gondolatán alapuló alkotmányok esetében. Az európai monarchiák kevésbé figyeltek a korrupcióra. A korrupció arra az alapelvre épül, hogy az embereket a főhatalom tisztviselői ellenőrzik, mondja van Klaveren, aki szerint a monarchiákban sem a monarcha, hanem a közvetítő csoportok voltak a korrupció hordozói (KLAVEREN 2017). Szerinte ez általában igaz mind a hagyományos közvetítő csoportokra, mind az uralkodó által létrehozott köztisztviselői osztályra. Történetileg a korrupciós gyakorlatok két fő formája alakult ki: (1) csalás a kincstár kárára és (2) az alanyok zsarolása (KLAVEREN 2017).

A korrupció fogalmát sokféleképpen határozták meg, és igen szofisztikált változatai is kialakultak. Azonban a közös megegyezésen alapuló definíció még hiányzik. Érdemes ezért kritikai szempontból áttekinteni azokat a megközelítéseket, amelyek a korrupció fogalmának meghatározásához vezettek. A szakirodalmi megközelítések alapján úgy tűnik, hogy csak néhány megközelítés vállalja fel, illetve ismeri el, hogy a korrupció távolról sem közmegegyezésen alapuló fogalom. Úgy tűnik tehát, hogy a korrupcióval foglalkozó kutatók és a politikusok azt feltételezik, hogy (1) mivel a korrupciónak számos fogalma van használatban, valamelyik csak megfelelő a jelenség leírására, így bármelyiket is használják, tulajdonképpen nincs is koncepcionális probléma; (2) azt feltételezik, hogy a korrupció tartalma közérthető, a fogalom ezért nem lehet vitatott, így elég szimplán megfogalmazni ahhoz, hogy mindenki számára érthető legyen (ROSE 2017).

Különösen így van ez akkor, ha a Transparency International által használt fogalom („a ráruházott hatalommal való visszaélés magánhaszon érdekében”) (TI 2017a) nemzetközileg is széles körben elfogadottá válik, és sem a kutatók, sem a politikusok nincsenek rászorítva arra, hogy konceptuálisan is végiggondolják a problémát.

Definíciós kísérletek összevetése

A „korrupció” fogalom tartalmi változásának tendenciája mindemellett azt jelzi, hogy a modern definíciós kísérletek lényegesen több erkölcsi elemet illesztnek a fogalomba, mint a korábbi, tradicionális fogalom meghatározási kísérletek.

Azaz a fogalom egyre kevésbé a konkrét esetet írja le, sokkal inkább azt, hogy mi az „ördögi vagy erkölcsileg rossz” a cselekedetben (ROSE 2017).

A szabályalapú megközelítés

A szakirodalomban az első modern definíciós kísérlet így határozta meg a fogalmat: „Az ismert kötelesség szándékos elmulasztása vagy elhanyagolása, vagy a hatalom indokolatlan alkalmazása, valamilyen többé-kevésbé személyes előny megszerzése céljából” (BROOKS 1970, 58., idézi: ROSE 2018). Az 1960-as években J. S. Nye gondolta tovább a meghatározást: „olyan magatartás, amely eltér a közfeladatok formális gyakorlásától, mert magánjellege (személyes, családi vagy magánkapcsolat) van, és a célja vagyoni vagy státuszelőnyök szerzése; vagy a szabályok megsértése bizonyos fajta magánhatások elérése miatt következik be” (NYE 1967, 419.). Nye meghatározása azért is érdekes, mert nála a jogsértés kifejezetten a közszerepléssel kapcsolódik össze – a magánkorrupció tehát annyira más, hogy külön meghatározást igényel. Nye fogalma azonban korlátozó is, mivel csak a hivatalos (és feltehetően kodifikált) kötelességekre és szabályokra összpontosít.

A saját érdek és a közérdek viszonya

A korrupció definiálásában a formális, szabályalapú megközelítést Robert Klitgaard (1988) haladta meg, aki szerint a korrupciót a közszolgálatot ellátóknál a magán- és a közérdekek eltéréseben lehet tetten érni: „a korrupció akkor következik be, ha a közszolga elárulja a megbízó érdekeit azért, hogy a sajátjait kövesse” (KLITGAARD 1988, 24.). Ez a „közszolgálati feladatot ellátó szereplő” felfogás úgy képzei el a közszereplőt, mint aki folyamatosan és minden körülmények között a közérdeket szolgálja, és a korrupció ennek az ideális állapotnak a megsértése. Az természetesen kérdés, hogy ez az „árulás”, azaz a szabálysértés, milyen súlyosságú. Ha ezt a sértést nem tekintjük a közérdek megsértésének, akkor abban a pillanatban eljutunk annak a vizsgálatához, hogy van-e és mi a mértéke annak a közérdeknek, amellyel már számolnunk kell. Az ilyen megközelítések mindig személyes normákra vonatkoznak, és visszavezetnek bennünket ahhoz a definíciós elemhez, amelyben a korrupciót a kívülálló mindig morálisan problémásnak találja, de csak akkor tekintjük a cselekedetet korrupciónak, ha azt a pluszkövetelményt is beleértjük, hogy a közszolgálatot ellátó saját érdekei felülírták a közérdeket.

Philp – továbblépve Klitgaard fogalom meghatározásán – úgy véli, hogy a korrupció a politikában akkor történik, ha a közszolga megsérti azokat a for-

mális szabályokat, amelyek a közérdek figyelembevételét biztosítják és a hivatalát a maga vagy harmadik felek számára használja, illetve akkor, ha jutalmazza vagy más módon ösztönzi a vele kapcsolatban lévő személy olyan termékekhez vagy szolgáltatásokhoz való hozzáférését, amelyeket az/azok egyébként nem szereznének meg. Mivel ez a fogalom csak azt kívánja meg, hogy a cselekedet „káros legyen a közösség érdekeire”, elkerüli azt a problémát, hogy a szabályszegés mértékét is figyelembe kelljen vennünk (ROSE 2018).

Kétségtelen, hogy ha egy harmadik fél arra ösztönzi a tisztviselőket, hogy a hivatal szabályait vagy normáit a közösségre káros módon megsértsék, akkor e magatartást korruptnak kell minősíteni. Ahogy Philp meg is fogalmazza: a kleptokrácia az a korrupciós kapcsolatrendszer, amelyben egy harmadik fél követelménye/elvárása megkérdőjelezheti magának a cselekménynek a korrupttá minősítését is (PHILP 2015, 23.). Ezt látjuk a hatalmat erősen centralizáló államokban, ahol az egyénnek nincs is lehetősége nem igazodni ahhoz a szervezeti működéshez, amelybe már inherensen beleépült a korrupció.

Az állam szereplőinek pártatlansága

A definíciók másik csoportja az állami tisztviselők viselkedésével kapcsolatos pártatlansági elvárások megsértését tartja fontosnak. Ez a felfogás érvényesül a modern nyugati kormányzati megközelítésekben. A legjobb példája ennek a megközelítésnek a „kormányzás minősége”, azaz a jó állam követelményének megfogalmazása (AGNAFORS 2013). Rothstein szerint a kormányzás minősége a pártatlanságon múlik, azaz a közszolgának semmi mást nem szabad figyelembe vennie a döntésénél, mint az állampolgár/ eset tényeit, amelyet kizárólag a jog határoz meg (ROTHSTEIN 2011).

Kétségtelen, hogy a kormányzás minősége inkább az integritás fogalmának konceptualizálása, semmint a korrupció fogalmához tartozó kérdés, de tény, hogy a két fogalmi kategória elvei erősen hasonlóak. A kormányzás minősége fogalmának vannak korlátai – mondja Heywood és Rose –, ilyen például az integritásnyilatkozat, amely azt is sugallhatja, hogy etikai követelmény lehet az igazságtalan törvények betartása (HEYWOOD–ROSE 2015, 112.).

Bár az idők során a tudományos definíció egyre cizelláltabbá vált, a hétköznapi értelemben általánosan elfogadott meghatározás megmaradt „a rábízott hatalommal visszaélés magánhaszon érdekében” gondolatkörben, amelyet a TI is képvisel. Ennek a megfogalmazásnak határozott erkölcsi komponense van. Feltételezi, hogy a rábízott hatalomnak van ideális alkalmazása, de ezt a cselekvő a saját hasznára fordítja. Ez a definíció azonban kevésbé irányít el bennünket abban, hogy mit is tekintünk visszaélésnek, vagy mit is jelent a hatalom alkalm-

zása, mi több, nem mondja meg azt sem, hogy hogyan kezeljük azt a szituációt, amelyben a hatalommal visszaéltek. Nem mondja meg továbbá azt sem, hogy miként értékeljük a magánérdeket, amelyet már számításba kell vennünk (lásd fentebb). Meglehet tehát, hogy Észak-Korea korrupció – ezen értelmezés szerint –, mert Kim Dzsongunt nem hatalmazták fel akkora hatalommal, amelyet az észak-koreai polgárokon gyakorol. Mivel a TI Észak-Koreát az egyik legkorruptabb országnak tartja, ez azt jelenti, hogy a TI alkalmazásában ez a definíció normatív (TI 2017b).

További értelmezési nehézségek

Az is nehezíti továbbá a korrupció meghatározását, hogy bizonyos fogalmak mást fejeznek ki térben és időben. A hatalommal visszaélés mindenképpen mást jelent a sztálinista önkényuralomban, mint a nyugati demokráciákban. További nehézség, hogy azt várjuk el, a meghatározás átfogóan is alkalmazható legyen (ROSE 2018). Erre reakcióként születtek azok a megközelítések, amelyek ténylegesen meghatározott körülmények között értelmezik a korrupciót, például a nyugat-európai demokráciák vonatkozásában. Egyik képviselőjük Warren, aki azt állítja, hogy demokráciákban a korrupciót az jellemzi, hogy „kétszereplőssé teszi azokat a viszonyokat és döntési mechanizmusokat, amelyekben kollektív döntéseket kellene hozni” (WARREN 2004, 329.). Az ilyen megközelítés szerint a korrupció a demokrácia alapértékeinek tagadása. Azaz ezek a megközelítések – a demokratikus értékek tagadásának közbeiktatásával – a korrupció legszélesebb felfogását teszik lehetővé, eljutva a döntésből való kizártság következményének megfogalmazásáig. Ráadásul ezek a megközelítések sem tudnak mit kezdeni azokkal a kleptokráciákkal, amelyek már csak nem is színlelik a részvételi demokrácia követelményének teljesítését.

A korrupció definíciója megfeleléségének tesztelése

Jonathan Rose a definíció megfeleléségének ellenőrzésére olyan szcenáriókat állított fel, amelyekben a magatartás korrupció lehet. Minden egyes esetben tesztelte, hogy vajon a lehetséges magatartások mennyire töltik ki a definíciós kereteket (ROSE 2018). Azt találta, hogy a korrupció fontosságát – mint a modern politikai viták központi fogalmát – addig nehéz elfogadni, amíg nincs megegyezés abban, hogy mi is a korrupció. Úgy tűnik, az általánosabb vélekedés az, hogy a korrupciót a politikai integritás hiányaként fogják fel, és így ez a fogalom segítheti a politikai integritás kialakítását (ROSE 2018).

Klaveren vet fel egy igen érdekes megközelítést: lehet-e úgy felfogni a korrupciót, mint a közszolgálatot ellátók innovatív vállalkozását arra, hogy jogszerűtlen jövedelmet szerezzenek. Ez a „piaci” megközelítés azt mondja, hogy mindenki ott és azzal vállalkozik, amivel tud, és amihez tehetsége van (KLAVEREN 2012). A korrupciós közhivatalnok tehát innovatív módon megtalálja a „saját vállalkozását”, a „piaci rést” abban a rendszerben, amelyhez hozzáfér.

Mint láthatjuk, ez a felvetés messzemenően nélkülözi a korrupció erkölcsi felfogását, és csak mint piaci, üzleti magatartást értelmezi. Klaveren elemzése ugyanis abból a feltételezésből indul ki, hogy az emberek a hivatalok ellenőrzése alatt állnak, és ahol ez létezik, ott ez a szabályozó hatalom lehetőséget ad a hivatalnokoknak vagy a közvetítő csoportoknak arra, hogy a saját hasznukra működtessék a rendszert (KLAVEREN 2012).

A korrupció definiálásának új megközelítése

Napjainkban a korrupció témakörével foglalkozó kutatók az intézményi (intézményesített) korrupció megfogalmazásával egy olyan új koncepciót dolgoztak ki, amely különbözik a hagyományos definíciótól, mind személyi, mind szerkezeti formájában (THOMPSON 2013). Az intézményi korrupció ugyanis nem a korrupciós egyéni magatartások összessége, mint a megvesztegetés vagy hasonló jogellenes cselekvések (ROSE-ACKERMAN – PALIFKA 2016), és nem is egyszerűen szervezeti korrupció, amely igen jellemző a fejlődő országokra (ACEMOGLU–ROBINSON 2010, idézi: THOMPSON 2018). Azok a kutatók, akik ebből az irányból közelítik a korrupciót, azt hangsúlyozzák, hogy ez a fajta korrupció nem egyszerűen olyan cselekvés, amely intézményben valósul meg, hanem az intézmények megsérülésének sajátos módja, vagyis az a folyamat, amelyben maga az intézmény válik korrupttá.

A normatív institutionalisták úgy vélik, hogy egy szervezetben háromféle módon jelenhet meg az intézményesített korrupció: (1) Az intézményes korrupció kétértelmű: miközben az intézménynek előnyös a korrupció, egyben alá is ássa a szervezetet, azaz a korrupció meggyengíti az intézmény legitimitását. (2) Az intézményesített korrupció személytelen: a benne dolgozó ügyintéző a szervezet feladatait valósítja meg, és nincsenek személyes korrupciós motívációi. (3) Az intézményesített korrupció általánosított: nemcsak kormányzati intézményeknél, de bárhol másutt is előfordulhat. Ilyen szervezetek lehetnek a gyógyszeripar, a tömegkommunikáció, az egyetemek, a kórházak, az agytrösztök, a bankok, a fegyvergyártók és a sportszervezetek (THOMPSON 2013).

Az intézményesített korrupció formális szempontból hasonlóknak tűnik a korrupció napjainkban használt egyéb fogalmaihoz („a közhatalom magán-

érdekekből való használata”), de a normatív institucionalisták ezt más módon értelmezik. A közhivatal fogalma alatt intézményi hivatalt értenek, és a „magán”-t is kiterjesztő módon értelmezik, így beleférnek más érdekek és más szereplők is a szervezeten kívülről. Nem kívánják meg, hogy a kapott előny privát legyen, de a visszaélés kategóriájában olyan gyakorlatokra utalnak, amelyek speciális módon ássák alá az intézmény alapvető funkcióját vagy értékeit. Távolról sem gondolják, hogy a visszaélés a pártatlanság követelményének megfogalmazásával kiküszöbölhető.

Miért fontos ez az új megközelítés? Mindenekelőtt azért, mert világosan jelzi, hogy hogyan kapcsolódik a korrupció az intézmény elméletéhez és gyakorlatához. A politikai szféra intézményesített korrupciójánál a kutatók a korrupciót a demokratikus társadalom elveihez kötik. Másodsor, koncepciójuk átfogóbban is támogatja a jogi és etikai szabályozás szükségességét. Megkérdőjelezzik azokat a meghatározásokat, amelyek szerint a korrupció csak ellenérték fejében valósulhat meg. Harmadszor, ez a megközelítés megfelelőbb és célzottabb reformokat tud elindítani. A vizsgálat fókuszát nem a korrupció egyén visszatartására vagy eltávolítására helyezik, hanem a szabályok és eljárások megváltoztatására. Végül ez a megközelítés jobban megérteti, hogy miért nem fogható fel a korrupció egyetlen ember cselekedeteként. Azzal érvelnek, hogy az ilyen cselekedet szorosan kapcsolódik a legitimációs folyamatokhoz és azokhoz az intézményi gyakorlatokhoz, amelyekben a korrupciós cselekvő nem is tekint úgy magára, mint aki jogellenes cselekedetet visz végbe (THOMPSON 2013).

A korrupciónak van szimbolikus dimenziója is, ahogy erre Iveta Kažoka felhívja a figyelmet (KAŽOKA–BRATU 2018). A kutatók 10 éven keresztül 7 európai ország médiagyakorlatát vizsgálták, hogy azok milyen fogalmakat és kifejezéseket alkalmaznak a korrupció megjelölésére. Azt találták, hogy a korrupció megjelölést igen széles körben alkalmazzák, tehát a fogalom határai bizonytalanok, és a megjelölések nem kibontják, hanem sokkal inkább elrejtik a jellemzőket.

Huberts listája a korrupció és a csalás típusos okainak az alábbiakat tartja (HUBERTS 1998, 35.):

1. Egyéni és munka
 - 1.1. Egyéni: karakter és egyéni körülmények
 - 1.2. Munka: típusa, kollégák, kapcsolatok
2. Szervezet
 - 2.1. Vezetési stílus
 - 2.2. Szervezeti struktúra
 - 2.2.1. Méret és komplexitás
 - 2.2.2. Ellenőrzés és értékelés
 - 2.2.3. Szeparáció és felelősségek

3. Szervezeti kultúra
 - 3.1. Célok és küldetés
 - 3.2. Értékek és normák
 - 3.3. Szervezeti kód
4. Személyhez kapcsolódó tényezők
 - 4.1. Tréning és kiválasztás
 - 4.2. Jutalmazási rendszer
5. Környezeti jellemzők
 - 5.1. Jogi
 - 5.2. Politikai-adminisztratív
 - 5.3. Társadalmi (például kriminalitás)

A korrupció értelmezési kereteinek fontossága

A korrupció elméleti kereteinek megválasztása azért is fontos, mert a kutatási tapasztalatok szerint nagymértékben ez fogja meghatározni a korrupció visszaszorítására tett intézkedések tartalmi elemeit. A különböző megközelítésből eredő okszerű következtetések más megelőzési javaslatokat és más korrupciókontrollt hoznak. A szakirodalom általában különbséget tesz a korrupció okai között a fejletlen és a fejlett országok között, ugyanis az alacsony jövedelem és a rossz munkakörülmények ösztönözhetik a korrupct magatartásformákat (FIJNAUT–HUBERTS 2002).

Gjalt de Graaf kutatása (2007), amely a fejlett államokban a korrupció oksági magyarázó elméleteit vizsgálta, hatféle elméleti alapot vagy megközelítést tárt fel:

- A szabad (racionális) választás elmélete (*public choice theory*). Az elemzés szintje az egyén, aki a szabad akaratából cselekedve hoz racionális döntést, amely többé-kevésbé meghatározott kimenetekhez vezet.
- A „rossz alma” elméletek. Szintén egyéni szintű oksági kapcsolatokat vizsgál, amelyben a legfontosabb az egyén rossz karaktere, amely a korrupct cselekmény elkövetésének az oka.
- Szervezeti kultúra elméletek. Az oksági kapcsolat a szervezeti kultúra, mégpedig meghatározott szervezetek kultúrája, amely olyan mentális állapothoz vezet, amely a korrupct cselekmény elkövetésének okává válik.
- Konfliktusban lévő morális értékek elmélete. A megközelítés a társadalom bizonyos értékeit és normáit veszi alapul, amelyek közvetlenül befolyásolják az egyének értékeit és normáit.
- A közigazgatási elméletek ethosza (erkölcsi világgépe). Az oksági kapcsolatot az a társadalmi nyomás teremti meg – gyakran azon keresztül, hogy

a szervezet nem figyel az integritási kérdésekre –, amely a közfeladatot ellátó személyre a hatékonyság olyan szintjét kényszeríti, amely miatt a személy korrupttá válik.

- Korreláció „elméletek”. Ezek általában specifikus összefüggésrendszerből indulnak ki, és jellemzően nem elméletek, csupán korrelációs kapcsolatok.

A közigazgatási szervezetek korrupciós helyzetével foglalkozó kutatások eredményei sokszor azért nem vezetnek sikerre – mondja Jancsics –, mert a kutatás vagy hibásan méri fel a korrupciót, vagy nem megfelelő korrupcióellenes stratégiát választ, de gyakran nem a megfelelő korrupciótípus leküzdését javasolja. Ezen akadály leküzdése érdekében Jancsics a korrupció 4 elemű tipológiáját ajánlja, amely két – a korrupciós magatartásoknál mindig megtalálható – kritikus dimenziót vesz figyelembe: (1) az erőforrás-átadást és (2) az elsődleges kedvezményezett problémáját. A szerző ebből a szempontból értelmezi a korrupciót, és integrálja a korábban megfogalmazott elvek többségét (JANCICS 2019).

A korrupció pszichoanalitikus megközelítései

A korrupció elméleti megközelítései között eddig nem játszottak nagy szerepet a pszichoanalitikus megközelítések (ORAKWUE 2017). Orakwue az 1960-as évek Nigériájának példáját elemzi – amikor az ország a gyarmati sorból felszabadult, és a pénzügyi korrupció nemzetközi figyelmet is keltett. Orakwue a pénzügyi korrupció két fő aspektusát vizsgálta: (1) a „pénz”, a maga sokrétűségében és (2) azt az egyéni belső készletet, amely az egyénnek a pénzhez való viszonyát meghatározza, illetve azt a külső környezetet, amelyben az egyén elhelyezkedik. A szerző annak vizsgálatát tartotta fontosnak a korrupció pszichoanalitikus megközelítésénél, hogy létezik-e a pénzzel kapcsolatosan pszichoanalitikus elmélet, illetve a pszichoanalízis mit tud feltárni a pénz szerepéről a tudatalatti rétegekben.

Talán ebbe a körbe sorolható az a kutatás is, amely az altruizmus és a korrupció lehetséges kapcsolatát vizsgálta (ELDAKAR et al. 2018). A kutatók szerint az altruizmus evolúciós paradoxon, mivel az altruista egyének jók a csoport számára, viszont a csoport is érzékeny az önző egyének általi kizsákmányolásra. Állításuk szerint egy olyan csoportmechanizmus van, amely hatékonyan csökkentheti a csoporton belüli önzést: és ez a büntetés. A szerzők egy evolúciós játékelméleti modellt dolgoztak ki, részben a büntetési stratégiák hatékonyságára, részben az altruizmus magas szintjének megőrzésére a népességben. Hangsúlyozzák, hogy nem mindegyik büntetőstratégia volt ugyanolyan hatásos. A kutatók a kísérletben

– a társadalmi evolúció tipikus modelljeivel ellentétben – kifejezetten megváltoztatták az egyének által mások felett gyakorolható hatalom mértékét, mégpedig oly módon, hogy a hatalommal rendelkező egyének könnyebben büntethettek, és könnyebben is kerülhették el a mások által rájuk rótt büntetést.

Két alapvető eredményt hozott a fenti kutatás. Jelentős hatalmi aszimmetriák mellett is fenntartotta a tömeges altruizmust a hatalommal rendelkező önző kisebbség. Ezzel szemben amikor az egyének között kiegyenlítettebbek voltak a hatalmi viszonyok, azaz egy egalitáriusabb társadalom jött létre, ezt az altruizmus és a közösség által alkalmazott büntetés tartotta össze. A tapasztalt szélsőségek – mint mondják a szerzők – összhangban vannak nemcsak a társadalmi elit társadalmi folyamatokat korlátozó természetével, de az emberek büntetésének egalitárius mechanizmusaival is, amit például a közös végrehajtás és a pletykák megjelenése mutat. A kutatás eredményei jelzik a társadalmi ellenőrzés fontosságát, a társadalmi struktúrák változásának következményeit és a társadalmi rendszerek hatalmi struktúrájának változásaival kapcsolatos következményeket, valamint a képmutatás és a korrupció gyökereit az emberi társadalmakban.

Korrupció, fejlődés és tekintélyelvűség

Esteban Laso egy olyan társadalom elméleti fejlődésvonalát vizsgálta, amely elindult a tekintélyelvűvé válás útján. A kutató a mikro, azaz az egyéni szintet vizsgálta, egy hármas viszonystruktúra (bizalom, gyanú, ellenségesség) segítségével. Ezt kötötte a makro- vagy a társadalmi szinthez, ahol már a strukturális tényezők csoportjait (egyenlőtlenség és bizalmatlanság) kiváltó tényezőket (társadalmi, gazdasági vagy politikai válság) és a katalizátorok (populista diskurzus, tekintélyelvű késztetésekkel rendelkező vezető jelenléte) működését elemezte (LASO 2012).

A korrupció és a gazdasági növekedés összefüggéseit hasonlították össze egy másik kutatásban (OBAMUYI–OLAYIWOLA 2019). A korrupció gazdasági növekedésre gyakorolt hatásával kapcsolatos elméleti érvek általában két csoportra oszthatók: az elsőbe tartoznak azok, akik azt vallják, hogy a korrupció akadályozza a gazdasági növekedést, míg a másik csoportba tartozók hiszik, hogy a korrupció pozitív szerepet tölt be a fejlődésben. A Korrupcióérzékelési Index alapján az India és Nigéria összehasonlítására vállalkozó kutatás tekintetbe vette a népesség növekedését, a piac nyitottságát, a képzési rendszert, a mezőgazdasági és az ipari termelést, valamint a szolgáltatászféra fejlődését. Azt találták, hogy a korrupció megfojtja a gazdasági fejlődést Indiában, amikor nem vették figyelembe a humán tőkét, a politikai instabilitást és a tőkeképződést. Ha az előző

tényezőkkel is számoltak, akkor az indiai gazdasági növekedésre nem negatív, hanem pozitív hatást gyakorolt a korrupció. Hasonló megállapításokat tehetek Nigériával kapcsolatban is.

A korrupció magyarországi szintjéről igen keveset mondanak el a növekedési adatok, sőt tulajdonképpen ugyanaz a tényező okozza a jó GDP-statisztikákat, ami a lopás elharapódzását is. A korrupció kifejezést annyira sokat használjuk, hogy már bele sem gondolunk, milyen különböző cselekvésformákat takarhat. Ugyanúgy korrupciónak számít a kenőpénzek adásának és elfogadásának gyakorlata, mint a közvagyon ellopása vagy éppen a haveri érdekkörök helyzetbe hozása politikai hatalommal való visszaéléssel, és mindegyik gyakorlat elterjedése más módon hat a gazdaságra (ELŐD 2019).

Mint a fentiekből is kitűnik, a korrupció témaköre nemcsak politikai, de tudományos értelemben is forró téma. Dolgozatom a hazai megközelítések diverzifikálásához kívánt hozzájárulni a rendelkezésre álló gazdag szakirodalom egy részének bemutatásával.

Megjegyzés

Lásd: OKRI Intézeti Munkaterv, 2019 (B/1/22): „A korrupciós bűncselekmények minősítésének problémái a Legfőbb Ügyészség erre vonatkozó iránymutatásai tükrében, valamint e bűncselekmények látenciája, felderítésének, bizonyításának nehézségei.”

Irodalomjegyzék

- ACEMOGLU, Daron – ROBINSON James (2010): The Role of Institutions in Growth and Development. In BRADY, David – SPENCE, Michael eds.: *Leadership and Growth*. Washington D. C., World Bank. 135–164. DOI: <https://doi.org/10.5202/rei.v1i2.14>
- AGNAFORS, Marcus (2013): Quality of Government: Toward a More Complex Definition. *American Political Science Review*, Vol. 107, No. 3. 433–445. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0003055413000191>
- BROOKS, R. C. (1970 [1910]): The Nature of Political Corruption. In HEIDENHEIMER, Arnold ed.: *Political Corruption: Readings in Comparative Analysis*. New York (US-NY), Holt, Rinehart and Winston. 56–64.
- DE GRAAF, Gjal't (2007): Causes of Corruption: Towards a Contextual Theory of Corruption. *PAQ*, Vol. 31, No. 1.
- ELDAKAR, Omar T. – KAMMEYER, Oliver J. – NAGABANDI, Nikhil – GALLUP, Andrew C. (2018): Hypocrisy and Corruption: How Disparities in Power Shape the Evolution of Social Control. *Evolutionary Psychology*, Vol. 16, No. 2. DOI: <https://doi.org/10.1177/1474704918756993>
- ELŐD Fruzsina (2019): Azért ilyen nagy a növekedés, mert most nem lopják el a pénzt? *Index*, 2019. 01. 22. Elérhető: https://index.hu/gazdasag/2019/01/22/korrupcio_jaradekvadaszat_magyar_gazdasagi_novekedes_orban_viktor (A letöltés dátuma: 2020. 02. 10.)

- FIJNAUT, Cyrille – HUBERTS, Leo (2002): Corruption, Integrity and Law Enforcement: An Introduction. In FIJNAUT, Cyrille – HUBERTS Leo eds.: *Corruption, Integrity and Law Enforcement*. Den Haag, Kluwer. 3–34.
- GARDINER, Simon – PARRY, Jim – ROBINSON, Simon (2017): Integrity and the Corruption Debate in Sport: Where is the Integrity? *European Sport Management Quarterly*, Vol. 17, No. 1. 6–23. DOI: <https://doi.org/10.1080/16184742.2016.1259246>
- HEYWOOD, Paul M. – ROSE, Jonathan (2015): Curbing Corruption or Promoting Integrity? Probing the Hidden Conceptual Challenge. In HARDI, Peter – HEYWOOD, Paul – TORSSELLO, Davide eds.: *Debates of Corruption and Integrity*. London, Palgrave Macmillan. 102–119. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137427649_6
- HUBERTS, Leo (1998): *Blinde vlekken in de politiepraktijk en de politiewetenschap*. Arnhem, Gouda Quint.
- JANCICS, David (2019): Corruption as Resource Transfer. An Interdisciplinary Synthesis. *Public Administration Review*, Vol. 79, No. 4. 523–537. DOI: <https://doi.org/10.1111/puar.13024>
- KAŽOKA, Iveta – BRATU, Roxana (2018): Metaphors of Corruption in the News Media Coverage of Seven European Countries. *European Journal of Communication*, Vol. 33, No. 1. 57–72. DOI: <https://doi.org/10.1177/0267323117750695>
- KLAVEREN, Jacob van (2012): Corruption as a Historical Phenomenon. In JOHNSTON, Michael ed.: *Political Corruption. Concepts and Context*. New York (US-NY), Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315126647>
- KLAVEREN, Jacob van (2017): The Concept of Corruption. In JOHNSTON, Michael ed.: *Political Corruption: Readings in Comparative Analysis*. New York (US-NY), Routledge. 38–40. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351308366>
- KLITGAARD, Robert (1988): *Controlling Corruption*. Berkeley (US-CA), University of California Press. DOI: <https://doi.org/10.1525/9780520911185>
- LASO, Esteban (2012): Oxytocin, Trust and Corruption: A Systemic Theory of the Road to Authoritarianism. *Athenea Digital*, Vol. 12, No. 2. 69–88. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/athenea.949>
- NYE, Joseph S. (1967): Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. *The American Political Science Review*, Vol. 61, No. 2. 417–427. DOI: <https://doi.org/10.2307/1953254>
- OBAMUYI, Tomola M. – OLAYIWOLA, Saheed O. (2019): Corruption and Economic Growth in India and Nigeria. *Journal of Economics and Management*, Vol. 35, No. 1. 80–105. DOI: <https://doi.org/10.22367/jem.2019.35.05>
- ORAKWUE, Stella N. (2017): *Towards a Psychoanalytic Theory of Financial Corruption*. Elérhető: <https://pdfs.semanticscholar.org/ceb4/89e9acc4da94af1a5db4883495b87cf431e1.pdf> (A leltés dátuma: 2020. 02. 10.)
- PHILP, Mark (2015): The Definition of Political Corruption. In HEYWOOD, Paul ed.: *Routledge Handbook of Political Corruption*. London, Routledge. 17–29.
- ROSE, Jonathan (2018): The Meaning of Corruption: Testing the Coherence and Adequacy of Corruption Definitions. *Public Integrity*, Vol. 20, No. 3. 220–233. DOI: <https://doi.org/10.1080/10999922.2017.1397999>
- ROSE-ACKERMAN, Susan – PALIFKA, Bonnie J. (2016): *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. New York (US-NY), Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139962933>
- ROTHSTEIN, Bo (2011): *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago (US-IL), University of Chicago Press. DOI: <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226729589.001.0001>

- SIMS, Randi L. – GONG, Baiyun – RUPPEL, Cynthia P. (2012): A Contingency Theory of Corruption: The Effect of Human Development and National Culture. *The Social Science Journal*, Vol. 49, No. 1. 90–97. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.soscij.2011.07.005>
- THOMPSON, Dennis F. (2013): Two Concepts of Corruption. *Edmond J. Safra Working Papers*, No. 16. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2304419>
- THOMPSON, Dennis F. (2018): Theories of Institutional Corruption. *Annual Review of Political Science*, Vol. 21, No. 1. 495–513. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-120117-110316>
- TI [Transparency International] (2017a): *What is Corruption*. Elérhető: www.transparency.org/what-is-corruption (A letöltés dátuma: 2017. 03. 30.)
- TI [Transparency International] (2017b): *Corruption Perceptions Index 2016*. Elérhető: www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016 (A letöltés dátuma: 2017. 03. 30.)
- WARREN, Mark E. (2004). What Does Corruption Mean in a Democracy? *American Journal of Political Science*, Vol. 48, No. 2. 328–343. DOI: <https://doi.org/10.2307/1519886>